

Горан Јевтић
секретар Сталног избраног суда
при Привредној комори Србије, Београд

Стални избрани суд – суд са традицијом

Резиме

Арбитражни суд, као стална арбитражна институција, постоји у скоро свим земљама са развијеном привредом и по правилу образује се при привредним асоцијацијама какве су привредне коморе. Иако арбитражно решавање спорова који настају из пословних односа између домаћих привредних субјеката најбрже и најефикасније могу да се решавају пред Избраним судом, чија одлука у потпуности замењује пресуду редовног суда, ова могућност се недовољно користи код нас.

Арбитражно решавање спорова пред Сталним изабраним судом има низ предности у односу на њихово решавање пред државним судовима. Наводимо само неке: избегавају се све непотребне формалности, што омогућава брже и ефикасније вођење поступка и доношење одлуке; у поступку пред овим Судом у потпуности долази до изражаја аутономија воље странака, како у погледу слободе избора арбитра у које имају поверење да ће у спору поступати и одлучивати самостално, непристрасно, законито и праведно, иако и у погледу могућности да се спор пред овим Судом може решити на миран начин, путем разумног компромиса, којим би биле задовољне све стране у спору; проширени арбитражни поступак пред овим Судом су значајно нижи од оних које би странке имале да су спор решавале пред надлежним редовним судом; одлука је коначна и против ње се не може поднети жалба, а разлози због којих се може тражити њено поништење пред судом су изузетни и налазе се у Закону о арбитражи, одлука је, дакле, правоснажна и има снагу правоснажне пресуде редовног суда и извршава се у складу са зако-

ном којим је уређен извршни поступак; клаузула извршности добија се од стране Сталног избраног суда.

Кључне речи: Стални избрани суд, самосталност и независност суда, арбитражна клаузула, слобода избора арбитра, арбитражна одлука, једносметности, разлози за поништај, предности арбитражног решавања спорова.

I. Уводне напомене

Арбитражно решавање спорова у Србији има дугу традицију. Идеја о арбитражи и о образовању арбитражних судова доста је стара. У почетку, она је углавном одбацивана као неприхватљива па је и статус арбитраже био нерешен и незаштићен. Први писани документ о формирању избраног суда датира од средине XIX века када је кнез српски Александар Карађорђевић, уз сагласност Совјета, 28. фебруара 1857. године својим Устројенијем основао Трговачки одбор у Београду и истим предвидео (пар. 36. и 37.) да се у оквиру Трговачког одбора (Трговачке коморе) формира избрани суд са задатком да решава спорове који настану из трговачких пословних односа, односно да ће сам Одбор поступати као избрани суд кад "одређени предмет решава".

Ни Закон о радњама из 1910. године ово питање није детаљно уредио, већ је само предвидео могућност да се од случаја до случаја именују *ad hoc* избрани судови. Тако у члану 119. ст. 1. тач. 10. Закон је ставио у дужност Коморе "да на случај претходног споразума парничара у споровима трговачке, индустријске и занатске природе именује изборне судове, који ће те спорове решавати".

При Привредној комори Србије, као институцији чија је основна улога да заступа и штити интересе привредних субјеката - својих чланова, постоји дуги низ година Стални избрани суд (Арбитража), као стална арбитражна институција која је основана у складу са Законом о привредним коморама и Статутом Привредне коморе Србије.

II. Нови Правилник о Сталном избраном суду (Арбитражи)

Спорове који су му поверени Суд решава у складу са својим правилима, Законом о арбитражи и другим законима који се примењују на арбитражу и арбитражни поступак. Нови Закон о арбитражи ("Сл. гласник РС", бр. 46/2006) који је ступио на снагу 10. јуна 2006. године, створио је правни основ да се донесе нови Правилник о Сталном избраном суду (Арбитражи) као сталној арбитражној институцији формираној при Комори.

Полазећи од тога, Скупштина Коморе, на седници одржаној 14. децембра 2006. године, донела је нови Правилник о Сталном избраном суду (Арбитражи) -

даље: Правилник, који је објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 1/2007, од 05. јанура 2007. године и броју 30/2007 - Исправка од 27. марта 2007. године.

Основни циљ доношења новог Правилника је да се изврши усклађивање са Законом о арбитражи и да се предвиде и пропишу правила која треба да подстакну привредне субјекте да своје будуће спорове или спорове настале из одређеног правног односа, поверавају на решавање овом Суду.

Правилник је потпуности уредио сва питања арбитражног решавања спорова између домаћих привредних субјеката и других странака (физичких и правних лица, укључујући и државу, њене органе и установе) које имају седиште, односно пребивалиште на територији Републике Србије, посебно спорова у трговинским и другим имовинско - правним стварима, када је споразумом странака уговорена надлежност овог Суда. Посебно је значајно да Правилник довољно прецизно уређује питања која се односе на појам и статус Избраног суда; организацију и рад председништва и председника Суда; арбитра; стручну службу Суда; надлежност Суда; поступак посредовања ради мирног решавања спорова; решавање спорова одлучивањем; поступак пред Судом (покретање поступка, ток поступка, рокови, докази, сведоци, вештаци, умешачи и др. . .); окончање арбитражног поступка; арбитражна одлука - врсте (одлука на основу правде и правичности, одлука на основу поравнања, одвојено мишљење арбитра), арбитражни трошкови; сходна примена закона и др.

III. Положај суда

По свом положају, Стални избрани суд (Арбитража) при Привредној комори Србије - даље: Суд, је самосталан и независан орган. Та самосталност и независност огледа се у независности самог Суда у односу на Комору и њене органе који се не могу мешати у стручни рад суда, као и у независност арбитра да о предмету спора одлучују самостално и без утицаја и притисака државних органа.

Арбитар појединац и арбитражна већа Суда одлучују слободно и професионално, објективно и непристрасно на основу прописа и своје савести. Своју функцију Суд врши преко: председништва Суда које сачињавају председник, заменик председника и секретар Суда; арбитражних већа и арбитра појединаца. Председника и заменика председника Суда, чији мандат траје четири године и судије - арбитра (Листа арбитра), бира и разрешава Скупштина Коморе из реда стручњака чланова Коморе, судија трговинских судова, адвоката, научних и стручних радника (професора) са факултета и института и других институција које се баве проблематиком пословних односа у привреди. Арбитар може бити свако физичко лице које је пословно способно, које странке саме именују са Листе арбитра или ван ње. Председник арбитражног већа и арбитар појединац обавезно се именују са Листе арбитра коју, како смо рекли, утврђује Скупштина коморе на период од четири године.

IV. Надлежност суда

Када је у питању надлежност Избраног суда важе правила да се надлежност Суда одређује, пре свега, споразумом странака и да основ надлежности представља аутономија воље странака оличена у арбитражном споразуму странака. Уствари, споразум странака представља пуноважни основ надлежности овог Суда. Споразум о арбитражи може бити садржан у самом уговору (арбитражна клаузула) или у посебном уговору. О својој надлежности, о приговорима ненадлежности и прекорачењу овлашћења, Суд може одлучити као о претходном питању или одлуком о предмету спора. О приговору ненадлежности Суда и приговору о постојању или пуноважности споразума о арбитражи, као претходном питању, пре упуштања у расправљање о предмету спора, одлучује председништво Суда.

У случајевима када Суд о приговорима одлучи као о претходном питању, свака странка може у року од 30 дана, од дана достављања одлуке, да захтева од суда одређеног законом да одлучи о том питању. Против одлуке тог суда није дозвољена жалба.

Осим тога, Правилником је предвиђено да се свака странка, без обзира да ли је уговорена надлежност арбитраже, може обратити Суду за посредовање ради миреша, односно споразумног решавања насталог спора. Једини услов је да је у питању спор у којем овој Суд може бити надлежан. Поступак посредовања је независан од арбитражног поступка, те ако поступак за посредовање не успе, неће се узимати у обзир ништа од онога што је у току тог поступка учињено и изјављено, нити то обавезује странке.

У том случају странке споразумно бирају арбитра - посредника, који након спроведеног поступка, подноси странкама свој предлог решења спора.

Постигнуто поравнање у поступку посредовања има снагу вансудског поравнања. Уколико постоји сагласан предлог странака, поравнање постигнуто у поступку за посредовање може се донети у виду арбитражне одлуке.

V. Поступак пред судом

Основно начело арбитражног поступка које одређује Закон о арбитражи јесте да су странке слободне да саме споразумно одреде правила поступка по којима ће арбитражни суд поступати или да упуте на одређена арбитражна правила која морају бити у складу да одредбама тог Закона.

Полазећи од тог, битног начела, поступак пред Сталним изабраним судом (Арбитражом) при Привредној комори Србије регулисан је посебним Правилником о Сталном изабраном суду који је објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 1/07 и 30/07 - Исправка.

Поступак пред Судом покреће се тужбом у којој је тужилац дужан да наведе чињенице и доказе на којима заснива тужбени захтев, евентуална спорна питања, вредност спора и да именује арбитра.

Уколико тужилац није поднео тужбу, а захтева арбитражно решавање спора, дужан је исту поднети у року од 30 дана, од дана подношења захтева уколико се странке нису другачије споразумеле. Тужени је дужан да се у року од 30 дана од пријема тужбе изјасни у одговору на тужбу о тужбеном захтеву, наводима и свим доказима из тужбе. До закључења расправе тужени може поднети противтужбу уколико захтев противтужбе проистиче из истог чињеничног стања истог правног основа. На противтужбу се примењују одредбе које се односе на тужбу. Битно је напоменути да по противтужби одлучује исто арбитражно веће које је надлежно да расправља и по тужби.

Ако се странке нису другачије споразумеле, расправа је усмена и јавна, а Суд је дужан благовремено обавестити странке о дану одржавања усмене расправе. Када једна од странка, иако уредно позвана, не дође на усмену расправу, а свај изостанак није оправдала, или не поднесе писмене доказе, Суд може наставити поступак са присутном странком и донети одлуку на основу поднетих доказа. Уколико на заказану расправу неоправдано изостану уредно позване странке (тужилац и тужени) сматраће се да је тужилац повукао тужбу.

Спорове пред овим Судом може да решава арбитражно веће или арбитар - појединац. Арбитражно веће мора имати непаран број арбитра, с тим да свака странка именује по једног арбитра и заменика арбитра, а трећег - председника арбитражног већа бирају именовани арбитри. Уколико странке не искористе право именовања свог арбитра, орган именовања је председник Сталног изабраног суда. Ако се странке нису претходно споразумеле о броју арбитра, а вредност спора не прелази 50.000 € у динарској противвредности, арбитражни поступак ће спроводити арбитар појединац.

Поступак пред овим Судом је једностепен и окончава се доношењем коначне арбитражне одлуке. Поступак се може окончати повлачењем тужбе, уколико се тужени томе не противи, а Суд оцени да тужени има оправдан интерес да се донесе коначна одлука. Странке могу споразумно одлучити о окончању поступка пред Судом, а исти се може окончати и када Суд оцени да је арбитражни поступак постао немогућ.

VI. Арбитражна одлука

Суд решава спорове доношењем коначне арбитражне одлуке којом одлучује о свим захтевима странака. Суд одлуку доноси на основу закона, правилника, уговора, правних правила, кодекса и обичаја, али може да донесе одлуку и на основу правде и правичности (*ex aequo et bono, amiable composition*), под условом да су се странке о томе изричито споразумеле. При томе, Суд је увек дужан да води рачуна о одредбама уговора који је закључен између странака.

Суд одлуку доноси у писменој форми која садржи: увод, изреку, трошкове арбитраже, образложење, датум и место доношења. Странке у арбитражном спору својим споразумом могу искључити уношење образложења у арбитражну одлуку.

Одлука мора бити потписана од стране арбитра односно арбитра појединца, ако је арбитражни поступак вођен од стране арбитра појединца. Међутим, одлука је пуноважна и ако је потпише већина арбитра и на одлуци утврди ускраћивање потписа. Арбитар може писмено да издвоји своје мишљење уколико није сагласан са изреком и образложењем одлуке која се странкама доставља уз одлуку, ако тај арбитар то затражи.

Уколико се странке у току поступка поравнају о предмету спора, Суд ће донети одлуку на основу поравнања, изузев ако су дејства тог поравнања супротна јавном поретку. Таква одлука не мора да садржи образложење. Међутим, има правну снагу као и свака друга правоснажна одлука.

Арбитражна одлука Суда је коначна, има снагу правоснажне судске одлуке и против ње се не може уложити жалба, што спречава одуговлачење вођења спорова. Одлука Суда извршава се у складу са одредбама закона који уређује извршни поступак (чл. 30. и 31. Закона о извршном поступку). Клаузула извршности добија се од самог Суда.

VII. Разлози за поништај одлуке

Поништај арбитражне одлуке се може тражити тужбом за поништај која се подноси месно надлежном суду места арбитраже. Надлежни суд ће усвојити тужбени захтев за поништај само из разлога предвиђених Законом о арбитражи.

Чланом 58. Закона о арбитражи предвиђени су разлози због којих ће надлежни суд усвојити захтев за поништај одлуке, и то:

1) ако споразум о арбитражи није пуноважан по праву које су странке споразумно одредиле или по праву Републике ако се странке нису другачије споразумеле;

2) ако странка против које је арбитражна одлука донета није била уредно обавештена о именовану арбитра или о арбитражном поступку или из неког другог разлога није могла да изнесе своје ставове;

3) ако је арбитражном одлуком решен спор који није био обухваћен споразумом о арбитражи или су одлуком прекорачене границе тог споразума;

4) ако састав арбитражног суда или арбитражни поступак нису били у складу са споразумом о арбитражи, односно са правилима сталне арбитражне институције (Правилником Избраног суда) којој је поверена организација арбитраже, осим ако тај споразум није у супротности са неком одредбом овог Закона, од чије примене странке не могу одустати или ако таквог споразума нема, да састав арбитражног суда или арбитражни поступак нису били у складу са одредбама овог Закона, или ако се арбитражна одлука заснива на лажном исказу сведока или вештака, или се заснива на фалсификованој исправи, или је до одлуке дошло услед кривичног дела арбитра или странке, ако се ови разлози докажу пред судом.

5) надлежни суд ће поништити одлуку и ако утврди да предмет спора по праву Републике није подобан за арбитражу или да су дејства одлуке у супротности са јавним поретком Републике.

Тужба за поништај арбитражне одлуке може да се поднесе у року од 3 месеца, од дана када је тужилац примио одлуку, а ако је странка поднела захтев за исправку, тумачење или допуну одлуке, онда се рок од 3 месеца рачуна од дана када је одлука о овим захтевима достављена странкама.

Goran Jevtić
Secretary of the Standing Elected Court
Within the Serbian Chamber of Commerce, Belgrade

STANDING ELECTED COURT – THE COURT WITH TRADITION

Summary

Arbitration Court, as the standing arbitration institution, is present in almost all countries with developed market economy and as a rule is founded within an association of economic entities, such as the chambers of commerce and industry. Although most of disputes arising from business deals between domestic economic entities could be settled most efficiently with the Elected Court, the decision of which is completely replacing the decision of the Court of Justice, arbitration is not enough used for the purpose.

Arbitration with the Standing Elected Court has a number of advantages compared to the proceedings with the state Court of Justice. We are mentioning only some of them: all unnecessary formalities are eliminated, thus providing for faster and more efficient proceedings and decision bringing; during the proceedings, the autonomous will of parties is fully explicated, both in terms of their free choice of arbitrators in whom they have confidence to decide conscientiously and impartially, lawfully and justly and in terms of resolving the dispute in amicable way, by reaching a compromising solution, so as to satisfy both parties; expenses for arbitration proceedings are considerably lower compared to those of the Court of Justice; the decision is final and no complaint could be lodged, and the reasons for annulment of the decision are specific and stipulated in the Law on Arbitration; the decision is valid before law and has the power of valid decision before the court of justice and shall be enforced in accordance with the law governing the enforcement procedures; the enforceable judgment clause is provided by the Standing Elected Court.

Key words: *Standing Elected Court, autonomous and independence of court, arbitration clause, free choice of arbitrators, arbitration decision, first instance court, reasons for annulment, advantages of solving the disputes by arbitration.*